

Stanková, Mária

Subjektívnosť a reportážnosť v románe Fulmaya Doroty Nvotovej

In: *Výzvy súčasnosti: nová témata české a slovenské literatury (2000-2017)*. Pospíšil, Ivo (editor). 1. vydání Brno: Jan Sojnek - Galium, 2019, pp. 139-145

ISBN 978-80-88296-05-8

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81644>

Access Date: 22. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mária Stanková (Bratislava)

Subjektívnosť a reportážnosť v románe *Fulmaya* Doroty Nvotovej

Abstrakt

Autobiografický román Doroty Nvotovej *Fulmaya* (2011, 2017) osciluje na pomedzí umeleckej a populárnej literatúry. Autobiografickosť a cestopisnosť sú jeho základnými atribútmi, priamo súvisiace s dvomi kategóriami, ktoré sú v texte výrazne zastúpené – subjektívnosť a reportážnosť. V našej štúdii sa zameriavame na druhé dve spomenuté vlastnosti. Konkrétne časti textu, v ktorých dominujú črty reportáže, interpretujeme v kontexte Mikovej výrazovej koncepcie.

Kľúčové slová: *Fulmaya*, reportážnosť, subjektívnosť, autobiografia

Abstract

The Subjectivity and Reporting Character in the Novel *Fulmaya* by Dorota Nvotová

Dorota Nvotová's autobiographical novel *Fulmaya* (2011, 2017) lies between art and popular literature. Qualities of autobiography and travel story are main attributes of this text, both are connected to another two categories important in the novel—subjectivity and features of report. In our paper we are focused on these two categories. Concrete parts of text with important features of report are interpreted with the help of Miko's system of expressions.

Key words: *Fulmaya*, reportage, subjectivity, autobiography

Kniha Doroty Nvotovej *Fulmaya* vyšla prvý raz v roku 2011 vo vydavateľstve Evitapress, druhé vydanie vyšlo v roku 2017 v Slovarte. *Fulmaya* je autobiografický cestopisný román, ktorý využíva i postupy typické pre reportáž a denník¹. V našom príspevku sa budeme venovať otázke, ktoré znaky reportáže v románe *Fulmaya* dominujú a v ktorých konkrétnych častiach, resp. pri akých témach či motívoch Nvotová siahla po reportážnych postupoch. Na samotný text románu i žánre reportáže budeme nazeráť cez Mikovu výrazovú koncepciu štýlu, pomocou ktorej sa budeme

¹ V knihe sa nachádza kapitola s názvom *Trek okolo Annapurny alebo Ako išiel debilko s tenkými nožičkami hore kopcom* napísaná formou denníkových zápiskov z túry okolo Annapurny (Nvotová, 2011, s. 148 – 193).

snažiť poukázať na ne/prítomnosť rôznych kategórií v jej rámci. Naše úvahy o románe *Fulmaya* ako leitmotív spája subjektívnosť. Táto kategória charakterizuje Nvotovej autorské gesto: „*Najviac ju písala dušou – subjektívne a surovo.*“² V rámci výrazovej sústavy je definovaná ako „*odraz autorského subjektu v reči, prítomnosť aspektu ‚ja‘ v reči. Prejavuje sa frekvenciou prvej zámennej a slovenskej osoby, uplatňovaním hľadiska hovoriaceho pri koncipovaní cieľa komunikácie jej obsahu, pri hodnotení tohto obsahu a pri utváraní vzťahu hovoriaceho k prijímateľovi prejavu.*“³ Celá Nvotovej próza je písaná v prvej osobe singuláru, reflektuje jej vnímanie sveta a vďaka subjektívnosti sa v texte významne realizujú kategórie idiolektu, expresívnosti a emocionálnosti, miestami i pátosu a afektu. Ďalej sa v texte prejavujú i kategórie rozvíjajúce zážitkovosť, najmä aktuálnosť, markantnosť, sila výrazu, figuratívnosť, kontrast i komickosť.

V románe *Fulmaya* dominuje osobnosť autorky – speváčky, herečky, spisovateľky a cestovateľky Doroty Nvotovej, ktorá do slovenskej literatúry vstupovala s určitým povedomím. To o sebe vytvárala nielen ona sama, ale vytvárali ho o nej predovšetkým médiá. Jej spôsob života – a najmä jeho mediálny obraz⁴ – sa objavuje vo *Fulmayi* na viacerých miestach, autorka naň reaguje, dementuje ho, či naopak potvrdzuje otvorenými vyjadreniami o súčasnej spoločnosti. Tento postup sa prejavuje už v predslove s názvom *Zodpovednosť za sny*⁵ a vnímame ho ako jeden z markantných prejavov subjektívnosti. Autorkine konštatácie a úvahy o svojej osobe, vzťahoch, rodine, živote i svojom mediálnom obraze vnímame ako prejav autobiografického paktu, zhody medzi autorom autobiografie a čitateľom v tom, že autorka sa úprimne pokúsila sprítomniť samej sebe i čitateľovi svoj život.⁶ Nvotovej hlavná hrdinka je i rozprávačkou, medzi týmito kategóriami vzniká mikovsky povedané personálna únia.⁷ Keďže ide o autobiografickú prózu, rozprávač je totožný s autorom,⁸ čo zvyšuje mieru autenticity textu.

Pri čítaní tejto knihy sa v čitateľovom vedomí môže vynoriť kontext medzinárodného bestselleru *Jedz, modli sa a miluj* Elizabeth Gilbertovej (2006). Obe sa čitateľovi vyznávajú z činov a situácií, ktoré ich v živote priviedli k cestovaniu. Nvotová ho už v mladom veku vnímala ako riešenie svojho nepokoja a nespokojnosti,⁹ ako odpoveď na všetky otázky, najmä na tú, ktorá sa celou knihou ťahne ako leitmotív – hľadanie

² Tamže, s. 383.

³ Miko, 1978, s. 203.

⁴ Viac o tom, ako médiá v súčasnosti vytvárajú obraz jednotlivca: Sámelová 2016, 120–148.

⁵ V súvislosti s rozvodom s jej prvým manželom upozorňuje čitateľov: „*Nedočkáte sa detailov ani pikantností, a dokonca možno ani dôvodov nášho rozchodu, takže ak si chcete kúpiť túto knihu preto, rovnou ju položte späť do regálu.*“ (Nvotová, 2011, s. 8)

⁶ Nünning, 2006, s. 578.

⁷ Miko, 1978, s. 193.

⁸ Viac o otázke rozprávača v autobiografických textoch pozri: Fonioková, 2013, s. 124–132.

⁹ „*Vždy tam bol ten pocit hľadania, ktorého cieľom nebolo nájsť, túžba po putovaní, možno aj po akomsi asketizme, po spoznávaní, učení sa. Predstavovala som si samu seba v Afrike, v Indii, v Himalájach, v džungli, v tajomnej Južnej Amerike, na púšťach, ľadovcoch...*“ (Nvotová, 2011, s. 9)

hniezdočka¹⁰ (v zmysle vlastného domova). V oboch spomínaných románoch dominuje subjektívnosť, emocionálnosť až pátos, ale zároveň i zážitkovosť a aktuálnosť výrazu. Zásadný rozdiel medzi Gilbertovej a Nvotovej románmi spočíva vo využívaní humoru, irónie a sebaíronie. Nvotová je schopná banalizovať i vlastnú túžbu po cestovaní a hľadaní zmyslu života: „*Blázni zo Západu hľadajúci samých seba. India je celkovo plná stratencov zo Západu. Samotárov, čo by doma museli bývať s rodičmi, a tu si vakerujú v Alibaba nohavičiach, čo vyzerajú ako sukňa, a pchajú sa drogami. India je plná osamelých dievčat, ktoré so zlomeným srdcom putujú po krajine, označenej za spirituálnu, v nádeji, že tu nájdú samy seba. Doma to znie tak hrdínsky: ‚Predstavte si, rozišla sa s ním a normálne odišla tam kdesi do tej Indie, úplne sama, to je riadna baba, to ti poviem...‘ A znie to tak duchovne, a tam ti išla do toho ich chrámu, do ašramu žiť s guruom. Babenka dôjde do ašramu, guru so silným pohľadom a s prázdnyimi vreckami ju namotá na tantrický sex a ona konečne našla boha, za ktorého je ochotná minúť všetky peniaze svojich starostlivých rodičov, ktorí sa kdesi trasú, čo je s ich dievčatkom.*“¹¹ Ako vidieť z citovanej pasáže, okrem postupov irónie posilňuje autentickosť Nvotovej písania i jej štýl, ktorý využíva hovorové i slangové výrazy, zároveň sa vyznačuje i originálnym slovosledom evokujúcim hovorový štýl. Jazyková stránka románu *Fulmaya* je cez expresívnosť podriadená kategórii subjektívnosti rovnako ako jeho ostatné zložky. Táto skutočnosť sa prejavuje v častom využívaní vulgarizmov, anglických slov i fráz i v spomínanej príznakovej syntaxi. Nvotová sa pravidelne prihovára čitateľovi, oslovuje ho, využíva rečnícke otázky. Cez vlastnosť zážitkovosti sa v texte z jazykového hľadiska aktualizuje najmä sila výrazu.

Román *Fulmaya* definuje vonkajší svet pomocou vnútorného sveta autorky a to v širokom žánrovom, jazykovom, štylistickom i literárnom rozmedzí. Aby mohla opísať situácie, v ktorých sa ocitla v rámci iných a odlišných krajín, využíva postupy typické pre žáner reportáže. Klasická definícia reportáže, „*reportáž je osobné svedectvo reportéra o nejakej významnej a aktuálnej skutočnosti, plasticky a dramaticky zobrazenej jeho videním a cítením*“,¹² zdôrazňuje viaceré atribúty prítomné i v Nvotovej próze. Tá približuje rôzne skutočnosti z viacerých miest sveta, vždy však v podobe osobného svedectva. *Fulmaya* napriek (i vďaka) subjektívnosti autorského gesta poukazuje na rôzne spoločenské problémy v súčasnom svete, najmarkantnejšie na chudobu a rozdiely v spôsobe života rozvinutých a rozvojových krajín.

Žáner reportáže v monografii *Býť prítom Reportáž jako metoda a žánr* definoval nórsky aj žurnalista a spisovateľ Jo Bech-Karlsen. Vyčlenil v nej deväť základných

¹⁰ Motív hniezdočka zároveň rámcuje román *Fulmaya* s určitou dávkou pátosu. V predslove: „*A túžba po obyčajnom hniezdočku ma prítom sprevádzala ako tieň, čo sa v duchu chichúňa na tej odvážnej obrýni na výslni. Ten tieň vedel, že raz zatieni všetko ostatné.*“ (Nvotová, 2011, s. 9) a v závere: „*Každý potrebuje nezištné pomáhať. Ak vám je odmenou láska a šťastie druhých – vaše telo sa naplní motýlikmi, ako keď ste zaľúbení... A tento pocit predsa vyhľadávame celý život. Motýliky a hniezdočko. To, že hniezdočka môžu byť aj dve, som zistila až sama a časom. A to, že skutočné hniezdočko je v srdci – to tiež.*“ (Tamže, s. 379)

¹¹ Tamže, s. 143.

¹² Kadnár, 1983, s. 45.

atribútov reportáže: vyhľadávanie a odkryvanie, osobný dojem, voľnosť vo výbere témy, mnohostranný pohľad, pestrosť, kompozíciu, dejovosť, vykreslenie prostredia a osôb a citový apel.¹³ Pri takomto vnímaní reportáže, obsahuje *Fulmaya* základné znaky tohto žánru – Nvotová čitateľom ponúka (svoj) pohľad na nepoznané miesta, veci i situácie, prostredníctvom prozaickej výstavby textu s dôrazom na sujet dôkladne vykresľuje rôzne prostredia, v ktorých sa pri svojich cestách ocitla a to všetko s dôrazom na subjektívne spracovanie jednotlivých tém. Román *Fulmaya* má i vlastnosť „pestrosti“, a to vo viacerých ohľadoch – tematizuje sa v ňom viacero otázok, vykresľuje množstvo situácií, pokrýva pomerne dlhé časové obdobie, dej sa odohráva na viacerých miestach, celkovo ide o dynamický text. Reportážnosť sa v próze *Fulmaya* prejavuje najmä v častiach, v ktorých opisuje konkrétne situácie, najčastejšie zvyky, obyčaje, sviatky, školstvo, spôsob cestovania v tej-ktorej krajine, ale i viackrát rôzne situácie spojené s návykovými látkami atď.

Z hľadiska kategórií v Mikovej výrazovej koncepcii možno žáner reportáže charakterizovať ako text, ktorý sa vyznačuje konfiguráciou vlastností ikonizovanej operatívosti, ikonickosti, subjektívnosti i zážitkovosti, expresívnosti, aktuálnosti a markantnosti. Ako väčšina beletristických žánrov publicistiky emocionálneho typu sa okrem ikonickosti vyznačuje i zameraním na čitateľa, na komunikáciu, čo predstavuje kategória ikonizovanej operatívosti.¹⁴ Ako naznačuje názov nášho príspevku, sústreďme sa primárne na kategóriu subjektívnosti.

V nasledujúcej časti príspevku sa zameriame na konkrétne časti románu, v ktorých Nvotová využíva postupy reportáže. Z naznačených motívov, ktoré týmto spôsobom v próze spracovala, sa upriamime na tradičné sviatky a ich oslavy, ktoré na svojich cestách zažila.

Počas svojho druhého pobytu v Indii sa Nvotová stretla s indickou kremáciou: „*tzv. Burning Ghat, takže keď vykuknem z okna, vidím, ako horí človek, nehovoriac o tom, že ak to okno nie je zavreté, tak popol z toho horiaceho Inda vdychujem. Všade sú tu také malé hinduistické chrámy a v nich sa modlia a spievajú a všelijako dymia kadidlami a čarujú a aj rovno pred nimi čarujú. Je to tu dosť strašidelné, hlavne večer, na ghátoch. Ghát je vstup do vody, obvykle vybetónovaný, so schodmi, keď je veľmi frekventovaný, sú tam okrem rituálne sa kúpajúcich aj žobráci a obchodníci. Na ghátoch je hrozný bordel, hlavne kravské hovná, tie sú všade, a všelijaké leprové psy, vychudnuté umierajúce šteniatka... teliatka sa majú vzhľadom na svoju posvätnosť dobre v celej Indii. Videla som horiaceho človeka zblízka, normálne som videla, ako mu z tej vatry trčí na jednej strane hlava a na druhej nohy, bolo to strašné. Takto sa to dobre číta, ale keď to vidíte naživo, idú vám zimomriavky napriek tomu, že sa práve ohrievate pri obrovskom ohni, na ktorom toho chudáka spalujú.*“¹⁵ Aj táto časť je napísaná subjektívnym jazykom,

¹³ Bech-Karlsen, 1991, s. 28–29.

¹⁴ Miko, 1978, s. 193.

¹⁵ Nvotová, 2011, s. 86–87.

nevyhýba sa hovorovým slovám, pejoratívam ani vulgarizmom. Svoj pohľad sa snaží priblížiť čitateľom aj priamym oslovením a dvojnásobným využitím kontrastu na pomerne krátkej ploche.¹⁶ Autorka i v častiach, ktoré opisujú náboženské ceremónie, využíva humor a iróniu. Text sa vyznačuje opisným slohovým postupom, no stále pri ňom do popredia vystupuje osobnosť autorky.

Ďalšiu slávnosť – puju – opisuje Nvotová natoľko otvorene a pravdivo, že sa neštlí poukázať na význam alkoholu a drog počas osláv. Práve tieto motívy jej umožňujú priblížiť túto udalosť jednak detailne, zároveň i s istým odstupom, ktorý sa blíži až k výsmechu. „*Raz celú našu stanovú partiu pozvali na puju. Puja znamená obetovanie, je to klasický hinduistický sviatok zasvätený vždy nejakému bohovi. Tentoraz to bol najhlavnejší sviatok – Shivaratri. Isli sme asi tridsať minút cez džungľu do dedinky, kde bývajú majitelia dhabasov. Tam mali jeden dom pekne vyzdobený a bolo tam niečo ako oltárík, kde horeli sviečky a kam prítomní členovia rodiny za nepretržitých hlasných modlitieb a spevu hádzali rôzne obety. Kvety, jedlo, tuším aj mušle či kamene, vonné tyčinky, banány, no, skrátka, všetky základné veci v ich živote. Jeden čítal z knihy modlitby. My sme sedeli na zemi a žuli betel. [...] Baba je niečo ako šaman alebo duchovný muž. [...] Je dlhovýš a vyzerá dosť šialene. Na Shivaratri si vždy rodiny zavolajú babu, ten donesie trávu a všetci sa strašne zhulia.*“¹⁷

Oslavy prvého mája v Nepále opísala Nvotová takto: „*V roku 1989 som si ešte ako dieťa myslela, že už nezažijem Prvý máj. Taký, aký sme ho poznali. Omyl. Prvý máj v roku 2008 v Nepále vyzerá tak isto. Ľudia sú čierni, ale vlajky sú stále rovnako červené. Maoisti vyhrali voľby. [...] Tak si asi viete predstaviť taký Prvý máj. Aj s alegorickými vozmi. Detičky s červenými stužkami a vlajočkami s rozkošným kosáčikom a kladivkom. Je mi na vracanie a na plakanie, ale musím sa smiať.*“¹⁸ Úvod textu vychádza z princípu porovnania jej detstva a nepálskej súčasnosti. V texte je prítomná operatívnosť v druhej osobe plurálu, keď do spomienok na túto slávnosť automaticky zaratúva i čitateľov. Pracuje na druhej strane aj s ikonickosťou, pretože využíva prenesené významy slov (čierni ľudia, červené vlajky) a rôzne slovné hračky. Záverečná veta tejto pasáže je subjektívna, obsahuje autorkin názor hyperbolizovaný opisom jej vnútorného i fyzického stavu.

„*Keď som tu bola naposledy – môj kamarát, sprievodca a nosič Kumar si ma bral za sestru. To je ceremoniál podobný svadbe, len nie až tak vychystaný. Nevedela som najprv presne, čo ma čaká, len mi povedal, že mám prísť o pol dvanástej. Meškala som dvadsať minút, mysliac si, že to nič neznamená, ale sklamaná Kumarova tvár ma vystrašila. Celý proces sa môže robiť iba raz do roka, presne v tento deň a presne o trištvrte na dvanásť. V krajine, kde furt všetci meškajú, takže nemá ani zmysel vlastniť hodinky, mi takto zavaril. Tak som sa ospravedlnila a mohlo sa začať. Celý byt (teda tá jedna izba, v ktorej*

¹⁶ Prvý kontrast je medzi ňou, ktorá to zažila, a čitateľom, ktorý má len sprostredkovaný zážitok (prvok operatívnosti), a zároveň je to kontrast (prvok ikonickosti) zimomriavok a ohňa.

¹⁷ Nvotová, 2011, s. 115.

¹⁸ Nvotová, 2011, s. 245.

žijú) bol vyzdobený kvetmi, na zemi boli tradičné nepálske bronzové taniere. V nich boli obety – trocha neuvarenej ryže, keksíky, prášková farba na tikku a peniaze. [...] Potom kvety okolo krku. Potom mi on dal peniaze, asi 200 rupií. [...] Ono to je v podstate takto. Keď sa baba a chalan kamarátia, očakáva sa, že sa zoberú. A keď sa z nejakých príčin nechcú alebo nemôžu zobrať, musia absolvovať túto ceremóniu – inak sa predsa nemôžu spolu vláčiť po ulici a smiať sa a užívať si.“¹⁹ Aj v tejto pasáži vidieť, nakoľko a akým spôsobom Nvotová pracuje so subjektívnosťou, ktorú podopiera iróniou a kritikou spoločnosť (časť o meškaní). Autorka sa nevyhýba ani hyperbolizácii, a hoci celý román je autobiografický a zameraný najmä na jej osobné prežívanie, silné, povedzme emotívne motívy približuje práve akýmsi zľahčovaním. Znovu siaha i po kontraste vyplývajúcom z implicitného porovnania spoločenského usporiadania – konkrétne na príklade vzťahu medzi mužom a ženou, ktorí netvoria pár.

Záverom

Nvotovej *Fulmaya* predstavuje v súčasnej slovenskej literatúre pomerne jedinečný typ prózy, v ktorej sa spájajú prvky cestopisu, denníka, románu i reportáže. Menšie motívy – oslavy sviatkov, svadieb, tematizácia chudoby či spôsobu života, cestovanie v rámci jednotlivých krajín, atď. – sú v tejto próze spracované spôsobmi a postupmi typickými pre žáner reportáže. Ako sme naznačili, všetky kompozičné či tematické tendencie v románe *Fulmaya* prepája kategória subjektívnosti ako najvyšší princíp Nvotovej písania. Subjektívnosť sa neodráža len na jazykovej stránke textu, presahuje k operatívniosti v zmysle autobiografického písania, ktoré v tomto prípade posilňuje pôsobenie na čitateľa, ktorý v zmysle Števcikovej klasifikácie čitateľa osciluje na všetkých troch úrovniach. Nvotovej *Fulmayu* teda možno chápať ako cestopisnú autobiografickú prózu reflektujúcu osobné i spoločenské otázky naprieč rôznym kultúram, v ktorých sa autorka – hlavná hrdinka – ocitla.

Literatúra

- BECH-KARLSEN, Jo.: *Být přítom. Reportáž jako metoda a žánr*. Oslo: Universitetsforlaget, Institut for Journalistik, 1991. 209 s. ISBN 827147-094-9.
- FONIOKOVÁ, Zuzana: Nespolehlivý autor: Otázka vypravčeské nespolehlivosti v autobiografických textech na príkladu knihy Montauk. In: *World Literature Studies*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 124 – 132. ISSN 1337-9275.
- KADNÁR, Emil: *Novinárska publicistika beletristické novinárske žánre*. Bratislava: SPN, 1983. 232 s. ISBN sa neuvádza.
- MIKO, František: Výkladový slovník termínov I. In: Miko, František, Popovič Ivan: *Tvorba a recepcia Estetická komunikácia a metakomunikácia*. Bratislava: Tatran, 1978. S. 160 – 219. ISBN sa neuvádza.

¹⁹ Nvotová, 2011, s. 329.

- NÚNNING, Ansgar: *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: HOST, 2006. 912 s. ISBN 80-7294-170-4.
- NVOTOVÁ, Dorota: *Fulmaya*. Bratislava: Evitapress, 2011. 382 s. ISBN 978-80-8952-30-9.
- SÁMELOVÁ, Anna: Medializácia a zábavné umlčanie: dva aspekty sociálnej konformity. In: Višňovský, E. et al.: *Normativita ako vôľa k poriadku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016, s. 120 – 148. ISBN 978-80-223-4216-2.

Mgr. Mária Stanková, PhD.

Katedra žurnalistiky

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Štúrova 9, 814 99 Bratislava – Slovenská republika

maria.stankova@uniba.sk

